

ODBORNÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS
SPECIALIZOVANÝ NA OCHRANU ROSTLIN

ROSTLINOLÉKAŘ

05
2016

CENA 60 Kč/3 €

Profi Press s. r. o.

Škodlivé organismy v červenci až srpnu
Nové škodlivé organismy v ČR
Rostlinolékařský portál – pokračování
Rostlinolékař – jak běžel čas

jednoduché, jako je postřik. Ani náklady nové metody nejsou podstatně vyšší než u insekticidů.

Nové obaly nejsou pouze biologicky degradovatelné, ale také zajišťují, že si semena při skladování uchovávají svoji kvalitu.

Zbývá testovat, jestli koncepce používání kyanogenních (Hydrolyzou kyanogenních gly-

kosidů se z nich uvolňuje kyanovodík.) obalů semen jako metody ochrany rostlin proti herbivorům také mohla být aplikována na jiné plodiny, u nichž se skladují semena, jako jsou kukuřice nebo rýže. Nicméně princip použití kyanogenních obalů při skladování zrnin by mohl sloužit jako alternativa k běžně používaným ošetřením pesticidy.

Mora C. A., Halter J. G., Adler C., Hund A., Anders H., Yu K., Stark W.J. (2016): Application of the *Prunus* spp. Cyanide Seed Defense System onto Wheat: Reduced Insect Feeding and Field Growth Tests. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 64: 3501-3507. DOI 10.1021/acs.jafc.6b00438

Vědní obor rostlinolékařství v toku času

RNDr. Jan Nedělník, Ph.D., místopředseda ČAZV, předseda rostlinolékařské sekce, Výzkumný ústav pícninařský Troubsko

Představitelé každého vědního oboru považují ten svůj za nejdůležitější. Vážení čtenáři a vážení představitelé různých vědních oborů berte prosím tuto úvodní větu s mírnou nadsázkou. Stejně tak jako větu, že nejvýznamnějším oborem ovlivňujícím efektivitu zemědělské prvovýroby je rostlinolékařství. O míře významnosti můžeme vést spory, porovnávat. Faktem ale zůstane, že zdravotní stav rostlin využívaných pro výrobu potravin a krmiv je neustále v hledáčku spotřebitelů. V současné době velmi frekventovaný pojem integrovaná ochrana rostlin svědčí o stále hlubším uvědomování si významu preventivních opatření, která zaručí zdravotní nezávadnost surovin rostlinného původu. Rostlinolékařství v moderním pojetí je definováno jako teoreticko-praktický vědní obor, zabývající se biotickými a abiotickými faktory, které jsou příčinou narušeného zdraví rostlin. Jeho posláním a cílem je snižovat jejich škodlivost a uchovat zdraví rostlin při použití zdravotně, ekonomicky a ekologicky přijatelných prostředků a postupů. Předmětem péče o zdraví rostlin jsou cévnaté rostliny nejen v umělých, ale i přirozených ekosystémech. Jsou to jak zemědělské a lesní porosty, okrasné, případně i planě rostoucí rostliny, tak i transportované a skladované rostlinné produkty. Tento krátký příspěvek zpracovaný členy výboru odboru rostlinolékařství České akademie zemědělských věd je stručným ohlédnutím za historií oboru především v posledních dvaceti letech, kdy v rámci ČAZV existuje samostatný odbor. Ale protože nic nevzniká na „zelené louce“, úvodem krátké ohlédnutí za historií oboru v trochu delším časovém horizontu zarámovaném rokem vzniku samostatného československého státu.

Po vzniku Československa v roce 1918 se u nás začala budovat rostlinolékařská služba „jako jediné, náležitě organizované těleso“ zabezpečující „fytopathologické výzkumnictví“ a „fytopathologickou službu“. Pro další

rozvoj rostlinolékařské služby měla rozhodující význam legislativní opatření z roku 1921 a 1924. Podnět ke vzniku specializovaného odborného dozoru v Republice československé nad dodržováním rostlinolékařských právních předpisů dala ustanovení obsažená ve vládním nařízení č. 148/1921 Sb., o ochraně proti zavlečení rakoviny bramboru a jejím potírání. K provádění prohlídek brambor mělo ministerstvo zemědělství oprávnění zřídit fytopatologické komise při Státním výzkumném ústavu pro produkci rostlinnou v Praze, Zemském výzkumném ústavu zemědělském v Brně a Státním výzkumném ústavu hospodářském v Bratislavě.

Odborné orgány i fytopatologičti zpravodajové byli při výkonu funkce, svěřené na základě zákona č. 165/1924 Sb., považováni za pomocné orgány státní správy, a to se všemi právy a povinnostmi z toho poměru plynoucími, zejména pokud se týká ochrany trestního práva. Osoby pověřené výkonem kontroly musely složit (pokud nebyly vázány přísahou jakožto státní zaměstnanci) u okresního úřadu přísahu, že budou kontrolu vykonávat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí „za uplatnění všech vymožeností vědy a praxe“.

Rostlinolékařská služba fungovala i ve složité situaci během okupace v letech 1939–1945.

Rostlinolékaři se v té době významně zasloužili na ustavení sadbových oblastí brambor, tj. opatření, které v dalších letech pozitivně ovlivňovalo naše bramborařství. Pro demobilizované důstojníky bývalé československé armády byly po roce 1938 vytvořeny při okresních úřadech funkce úředních rostlinolékařů. Byli to důstojníci se zemědělským vzděláním, kteří byli k výkonu funkce speciálně proškoleni.

Vyhláškou Ministerstva zemědělství č. 95/1951 Ú. I. byl zřízen Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ), který byl pověřen mimo jiné i kontrolními činnost-

mi na úseku ochrany rostlin, jež do té doby plnily výzkumné ústavy, ale ne všemi (např. na úseku fytokarantény připadly značné pravomoci národním výborům).

Období 1951–1964 lze charakterizovat jako postupné vytváření nového systému státní rostlinolékařské služby. Období řady chaotických změn a revolučních experimentů bylo do jisté míry ukončeno poté, co se začal uplatňovat zákon č. 61/1964 Sb., o rozvoji rostlinné výroby. Do ÚKZÚZ byly soustředěny tyto činnosti: rostlinolékařský dozor nad plochami určenými pro výrobu osiva, sadby, množitelského a výsadbového materiálu a nad sklady osiv, sadby a rostlinných výrobků nebo výrobků rostlinného původu; rostlinolékařské prohlídky rostlin, rostlinných výrobků a předmětů při dovozu, průvozu a vývozu; kontrola chemických přípravků na ochranu rostlin a jejich uskladnění; kontrola opatření na úseku ochrany rostlin, ve vnitřní karanténě a provádění opatření ve vnější karanténě.

Rostlinolékařství v ČAZ a ČAZV

Československá akademie zemědělská (ČAZ) byla ustavena v prosinci 1924. Jeden z osmi členů zakladatelského sboru ČAZ byl i významný fytopatolog prof., PhDr. Jaroslav Smolák, DrSc. Činnost ČAZ byla soustředěna v odborech. Rostlinolékařská problematika byla zahrnuta v Odboru zemědělském (výroba rostlinná a živočišná). V průběhu let válečných byla činnost ČAZ ochromena. Od ledna 1952 zahájila svou činnost Československá akademie zemědělských věd. V roce 1953 byl ustaven Odbor rostlinné výroby a v jeho rámci stála komise pro ochranu rostlin. Jejím předsedou byl RNDr. Jaroslav Zakopal (1910–1975) a po jeho smrti doc. RNDr. Josef Šedivý, DrSc. V roce 1993 byl ustaven samostatný Odbor rostlinolékařství. K profilování samostatného Odboru rostlinolékařství (ORL) v rámci ČAZV přispěly publikace zpracované v Komisi ochrany rostlin jako

byla Bílá kniha ochrany rostlin (Šedivý J. ed. 1992). Vedle koncepce dalšího rozvoje vědních disciplín rostlinolékařství byl v publikaci zpracován aktuální přehled o prostředcích a metodách ochrany, o zaměření státního dozoru a zkušebnictví a výchově odborníků v oboru. Další významnou publikací zpracovávanou pod koordinací Komise ochrany rostlin za spoluúčasti všech významných pracovišť v ČR byly Prioritní problémy rostlinolékařského výzkumu zemědělských plodin a skladovaných produktů. Na ustavujících zasedáních Odboru rostlinné výroby (ORV) ČAZV dne 8. 6. 1993 bylo na programu jednání ustanovení komise. V rámci tohoto bodu vystoupil J. Šedivý s návrhem zřídit samostatný Odbor rostlinolékařství. ORL ČAZV byl ustaven na 1. plenárním zasedání ORV ČAZV dne 21. 10. 1993, kdy byli v prvním kole přijímání plénum odboru členové budoucího ORL ČAZV. Na základě tajného hlasování byl zvolen prvním předsedou odboru J. Šedivý.

Účast Odboru rostlinolékařství při tvorbě a schvalování zákona o rostlinolékařské péči č. 147/96 Sb.

V roce 1994 vrcholila na půdě ORL ČAZV příprava podkladů pro zákon o rostlinolékařské péči, který byl na ministerstvu zemědělství připravován poprvé jako samostatný zákon.

Po odstoupení J. Šedivého na vlastní žádost z funkce předsedy ORL ČAZV byl předsedou zvolen prof. RNDr. Ing. F. Kocourek, CSc. Nový předseda odboru pak dále koordinoval činnosti na přípravě zákona o rostlinolékařské péči.

Zákon č. 147/1996 Sb., o rostlinolékařské péči byl schválen na posledním dubnovém zasedání Parlamentu ČR. Byla schválena na tu dobu kvalitní verze zákona. ORL ČAZV významně ovlivnil znění zákona i průběh jeho schvalování a na tomto úseku tak splnil své poslání.

Tímto aktem bylo naplněno úsilí celé generace pracovníků v ochraně rostlin a byly vytvořeny podmínky pro zvyšování prestiže v oboru rostlinolékařství.

V roce 1997 byla na plenárním zasedání ORL ČAZV projednávána dvě stěžejní témata. Prvním bylo: „Státní rostlinolékařská správa (SRS) – struktura a poslání instituce“. V souvislosti s přijetím zákona č. 147/96 Sb. byla SRS zřízena k 1. 1. 1997. První ředitel instituce, Ing. V. Kupec, seznámil na zasedání odboru účastníky s posláním instituce a prioritními činnostmi instituce. Byla dohodnuta úzká spolupráce mezi SRS a ORL ČAZV.

Standardizace české rostlinolékařské terminologie

V roce 1998 byla pod garancí ČAZV zahájena realizace záměru Standardizace české rostlinolékařské terminologie. Na plenárním zasedání ORL ČAZV 26. 3. 1998 byla ustanovena terminologická komise pod vedením prof. Ing. V. Kúdely, DrSc. Záměr zpracovat a publikovat česko-anglickou rostlinolékařskou terminologii se uskutečňoval od září 1998 do konce roku 2005. Výkladový slovník obsahuje definice 7 088 termínů, vztahujících se ke všem aspektům teoretického i praktického rostlinolékařství. Na jeho přípravě se v průběhu let 1998–2005 podílelo 65 autorů a lektorů z výzkumných ústavů resortu zemědělství, z Akademie věd ČR, vysokých škol a ze státní správy. Jednotlivé části postupně vycházely jako přílohy časopisu Plant Protection Science. V knižní podobě vyšel slovník v nakladatelství Academia.

V období 1999 až 2002 vznikla v pracovní skupině ORL ČAZV první část Seznamu škodlivých organismů rostlin. Druhá část seznamu škodlivých organismů, která je zpracována za jednotlivé plodiny, nebo skupiny plodin, zahrnuje oproti první knižní publikaci také určení stupně škodlivosti na daném druhu rostliny a rovněž úplnou revizi českých jmen chorob rostlin. Seznamy za jednotlivé plodiny vycházely od počátku 2005 jako přílohy časopisu Úroda. V ucelené podobě vyšla v nakladatelství Profi Press v roce 2012.

Poděkování patří všem členům pracovní skupiny a zejména jejich vedoucímu prof. Ing. V. Kúdelovi, DrSc.

Období příprav pro vstup ČR do EU na úseku rostlinolékařské péče

Do činnosti ORL ČAZV v roce 1998 se promítla příprava orgánů státní správy na úseku rostlinolékařské péče na vstup ČR do EU. Ve spolupráci s vedením SRS byla na plenárním zasedání projednána činnost SRS ve vztahu k negociačním dohodám a problematika prognózy a signalizace škodlivých organismů a zkoušení a registrace prostředků ochrany rostlin. Z jednání ORL ČAZV v roce 2004 byl podpořen návrh nově konstituovat Rostlinolékařskou radu MZe, která v tomto období nevyvíjela činnost. Nová rostlinolékařská rada MZe byla počátkem roku 2005 konstituována a řeší aktuální i perspektivní otázky ochrany rostlin.

Nové téma pro výzkum i praxi: rostlinolékařství a bezpečnost potravin

V období 2001–2004 bylo díky činnosti ORL ČAZV zařazeno nové téma: Vztah rost-

linolékařství k bezpečnosti (nezávadnosti) potravin. Na jednání pléna ORL ČAZV v roce 2001 byl projednán návrh usnesení vlády ČR ke strategii bezpečnosti potravin a připomínky k realizaci návrhu. Členové odboru byli vyzváni přijmout členství ve vědeckých výborech.

Současnost

Ve volbách vedení ORL v roce 2009 se dosavadní předseda prof. Kocourek rozhodl již nekandidovat. Byl zvolen nový výbor ORL ve složení: Ing. Ervín Hausvater, CSc., doc. Ing. Jan Mikulka, CSc., RNDr. Jan Nedělník, Ph.D., doc. Ing. Jiří Rotrekl, CSc., prof. Ing. Pavel Ryšánek, CSc., Ing. Vladimír Řehák, CSc., Ing. Prokop Šmírouš, CSc., předsedou odboru byl zvolen RNDr. Nedělník Ph.D.

Odbor rostlinolékařství je druhým největším odborem ČAZV.

Činnost je zaměřena na následující témata:

- rostlinolékařský výzkum a jeho priority,
- vzdělávání v oboru rostlinolékařství,
- restrukturalizace Státní rostlinolékařské správy a ÚKZÚZ,
- činnost Rostlinolékařské rady MZe ČR,
- implementace směrnice 128 ES o udržitelném používání přípravků na ochranu rostlin,
- rostlinolékařské poradenství a zapojení ORL do přípravy Národního akčního plánu,
- spolupráce s Českou společností rostlinolékařskou a Českou fytopatologickou společností,
- spolupřátelství různých akcí, mj. konference ochrany rostlin, rostlinolékařských dnů apod.

Odbor rostlinolékařství je také garantem vydávání vědeckého časopisu ČAZV Plant Protection Science (dříve Ochrana rostlin), který se od roku 2015 zařadil do kategorie časopisů impaktovaných, což je měřítko vysoké mezinárodní kvality. Stejně tak si odbor váží vydávání odborného časopisu Rostlinolékař jako pohotového zdroje aktuálních informací pro farmáře a odborníky v ochraně rostlin.

Krátké ohlédnutí za dvacetí lety činnosti odboru je hlavně poděkováním všem členům odboru za práci pro rostlinolékařství a vyjádřením přání, aby výzkumná sféra byla schopna i nadále přinášet nové poznatky, které budou posouvat české zemědělství ke stále vyšší kvalitě produkce.